

HUDBE B. EL-HAŞREM EL-‘UZRÎ

Kemal TUZCU*

Özet

Hudbe b. Haşrem el-‘Uzrî, Emevî dönemi başlarında yaşamış bir şairdir. Bu dönemde ortaya çıkan Uzrî gazel (Platonik Aşk Şiiri) türünün en tanınmış şairi Cemîl b. Ma‘mer’in üstadıdır. Şair, yine kendi ailesinden biri ile arasında doğan düşmanlık yüzünden hapse atılır. Kurtarmak için girilen çabalar sonuçsuz kalır. Medîne’de genç yaşta infaz edilir. İslamî dönemde kısas ile öldürülen ilk kişidir. Şairin dîvânı kayıptır. Şiirleri XX. yüzyılda çeşitli kaynaklardan yeniden derlenmiştir. Şiirinin çoğu yaklaşık 5 yıl kaldığı hapis hayatı dönemine aittir. Bu nedenle bu dönem şiirlerinde karamsar bir hava hâkimdir.

Anahtar Sözcükler: *Hudbe, Uzra, Platonik Aşk Şiirleri, Gazel, Kısas, Mu‘âviye, Tasavvuf, Cemîl b. Ma‘mer.*

Abstract

Hudbah b. al-Khashram al-‘Udhrî

Hudbah b. al-Khashram al-‘Udhrî is a poet who has lived at the beginning of Umayyad period. He is the master of Jamîl b. Ma‘mar, the most well-known poet of ‘Udhrî Ghazal (Platonic love poems) which occurred in this period. The poet is thrown in jail because of hostility between him and a person in the same tribe. The efforts for to set free him and to save are not availed. The first figure who was killed by retaliation in the Islamic era. Thus, he executed in Madinah at his young age. The collection of his poems is lost. But these poems are compiled from different sources in lates of the 20th century. Most of his poems belong to jail life continued about 5 years. In this duration his poems are in a pessimistic atmosphere.

Keywords: *Hudbah, ‘Udhrâh, Platonic Love Poems, Ghazal, Retaliation, Mu‘âwiyah, Sufism, Jamîl b. Ma‘mar.*

---

* Yrd.Doç.Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. tuzcu@humanity.ankara.edu.tr

Bilindiği üzere Emevî devrinde meydana gelen siyasi ve sosyal gelişmeler sonucunda, Câhiliyye devri şiirinde işlenen konular, kaside bütünlüğü içinden çıkararak ayrı birer tür halinde şiirde yer almıştır. Bu türlerden biri de gazeldir. Emevî devrinde gazel iki şekilde kendini göstermiştir. Biri bu dönemde kısmen artan refahla birlikte kendini gösteren yeni yaşam tarzı sonucu şehirlerde ortaya çıkan, şehir hayatını, maddî aşkı anlatan Hadarî Gazel, diğeri çölde bu toplumsal ve siyasi gelişmelerden uzak bir hayat yaşayan bedeviler arasında ortaya çıkan, çöl hayatını, platonik aşkı kaza- kader, cennet-cehennem gibi İslamî temalarla birlikte ele alan ‘Uzrî Gazel’dir. İnsana duyulan aşkı çeşitli sembollerle ilahi aşkı ifade eden tasavvuf şiirinin kökeninin de bu gazel türü olduğu düşünülmektedir. Uzrî Gazel Hicâz civarında, Medîne şehrinin kuzeyindeki Vâdi’l-Kurâ’da yaşayan Benî Uzra adlı Arap kabilesinde ortaya çıktığı için bu adı almıştır. Bu türün temsilcisi ‘Uzra kabilesinden, Cemîl Buseyne olarak da anılan Cemîl b. Ma‘mer’dir (öl.h.82/701). Buseyne, Cemîl’in kendi adının bir kısmı değil sevgilisinin adıdır. Aynı şekilde diğeri ‘Uzrî gazel şairlerinin adları da; Mecnûn Leylâ, Kuseyyir ‘Azze gibi sevgililerinin adları ile anılmıştır. Bu şairlerin üstadı ve ilki, bedevî hayatına özgü temaları İslâmî unsurlarla yoğurarak Emevî döneminde Uzrî gazelin temellerini oluşturan Hudbe’dir.

Çeşitli klasik kaynaklarda Hudbe ile ilgili bazı bilgiler verilmesine rağmen şimdiye kadar şairin yaşamı ve edebî kişiliği ile ilgili pek az çalışma yapılmıştır. Şairin divanı, Yahyâ el-Cubûrî tarafından derlenerek 1986 yılında yayımlanmıştır. Bu çalışma dışında Arap dünyasında konuyla ilgili kapsamlı bir çalışma yoktur. Türk literatüründe ise bu konuda hiçbir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmayla şairin yaşamı ve edebî kişiliği kısaca incelenmiş ve şairin tanıtılması amaçlanmıştır. Bu incelemede Hudbe’nin yaşamını etkileyen çeşitli olaylar karşısında söylediği ve onun ruh halini, edebî kişiliğini yansıttığı düşünülen bazı beyitlerin de satır aralarında verilmesi uygun bulunmuştur.

Hudbe b. Haşrem b. Kurz b. Ebî Hayye, (öl.50/670) Emevî dönemi başlarında yaşamış ‘Uzrî gazel şairlerinden biridir. Künyesi Ebû Umeyr veya Ebû Suleyman’dır (Ziriklî, 2002: VIII. 78-79; el-Merzubânî, 1982: 483). Şair ‘Uzra kabilesindedir. Neseb kitapları soyunu ana kabile olarak Kudâ‘a kabilesine çıkarırlar. Kendisi, şair bir aileden gelmektedir. Annesi Hayye binti Ebî Bekr b. Ebî Hayye ve kardeşleri de şairdir (el-İsfehânî, tsz: VIII. 147). Hudbe’nin hayatı hakkında kaynaklarda fazla bilgi yoktur. Yalnızca amcasının oğlu Ziyâde b. Zeyd el-‘Uzrî ile olan ve kendisinin hapsedilmesine yol açan çatışma sonucu Ziyâde’yi öldürmesi, hapse atılması ve hapis hayatı ile ilgili anlatılar bulunur.

Hudbe'nin hapse düşmesinin nedeni amcasının oğlu ile aralarındaki husumettir. Hudbe ve Ziyâde aileleri ile birlikte Şâm'dan gelirlerken Ziyâde, Hudbe'nin kız kardeşi Fâtıma'ya bir recez söyler (el-İsfehânî, tsz: VII. 18; et-Tibrîzî, 1896: II,13):

عُوجِي عَلِينَا وَارْبَعِي يَا فَاطِمَا مَا دُونَ أَنْ يُرَى الْبَعِيرُ قَائِمًا
أَلَا تَرَيْنِ الدَّمْعَ مَنِّي سَاجِمًا حِذَارَ دَارٍ مِنْكَ لَنْ ثَلَاثِمًا
فَعَرَجَتْ مَطْرَدًا عُرَاهِمَا فَعَمًّا يَبْدُ الْقُطْفَ الرَّوَّاسِمَا

Ey Fâtıma, dur deve kalkana kadar yanımızda otur.

Akan gözyaşlarımı görmüyor musun? Sana uymayacak eve oturmaktan kaçın.

Çünkü deve, iri cüssesi ile adeta eğri boğazı üzerinde sürekli hızlı bir şekilde gidiyor

Ancak Hudbe, yanında bulunan kız kardeşinin yüzüne böyle bir recez söylediği için Ziyâde'ye çok kızar. Hudbe de bu receze cevap olmak üzere onun, Ummu Kâsım künyeli kız kardeşine şu recezi söyler (el-Cubûrî, 1986: 10):

لَقَدْ أَرَانِي وَالْعُلَامَ الْحَازِمَا نَزَجِي الْمَطْيَ ضَمْرًا
سَوَاهِمَا
مَتَى تَنْظُنُّ الْقُلُصَّ الرَّوَّاسِمَا وَالْحَيْلَةَ النَّاجِيَةَ الْعِيَاهِمَا
يُبْلِغُنَّ أُمَّ قَاسِمٍ قَاسِمَا

Kendimi ve bu çocuğu çölde kaybolmuş develeri güzelce yönlendirdiğimizi görüyorum.

Bu hızlı yürüyen, büyük develerin Ummu Kâsım'ı bana ne zaman getireceğini sanıyorsun..

Bu recezlerin ardından birbirlerine çeşitli küfürler savuran Hudbe ve Ziyâde'ye aileleri kendilerinin hac yolunda olduklarını, bu tür davranışların yakışık almadığını, hemen develerine binmeleri söylerler. Aralarında bir düşmanlık çıkmaması için onlara nasihat verirler. Ancak Hudbe Ziyâde'den daha öfkelidir. Çünkü Ziyâde recezi Hudbe'nin kız kardeşinin yüzüne

söylemiştir (el-İsfehânî, tsz: X. 261). Hudbe ise Ziyâde'nin kız kardeşinin gıyabında söylemiştir. Bu olaydan sonra iki genç birbirine hasım olmuş ve hiç konuşmadan gidip haclarını eda etmişler ve kabilelerine geri dönmüşlerdir (el-İsfehânî, tsz: XXI. 281-282).

Ancak onların bu denli düşman olmalarının nedeni yalnızca bu değildir. Ziyâde'nin kardeşi Edra', Hudbe'nin amcası Zufer'e bir recez söyler. Bundan dolayı her iki kabile Medîne valisine şikâyetle bulunurlar. Vali, Edra'ın, Hudbe'nin ailesine teslim edilmesine karar verir. Edra'ı aldıktan sonra تنها bir yerde fena halde döverler. Bu olaylardan sonra Hudbe ile Ziyâde'nin aileleri arasında bir husumet doğar. Ziyâde'nin mensûbu olduğu Rakkâş oğulları artık Hudbe'nin ailesine düşman gözüyle bakar.

Bu sırada Hudbe ve Ziyâde birbirlerine karşılıklı hiciv içerikli recezler söylemeye ve kendileri ile övünmeye devam ederler. Ancak bu da birbirlerine olan öfkelerini gidermez. Aralarındaki düşmanlık silahlı çatışmaya dönüşür. Ziyâde bir grup arkadaşı ile Hudbe'yi aramaya çıkar. Onu babası Haşrem'le birlikte bulurlar. Onları kılıçları ile darp ederler. Haşrem başından yaralanır. Hudbe de kolundan derin bir yara alır. Hudbe'nin annesini de ayağından yaralarlar. Bunun üzerine Hudbe arkadaşlarını toplayarak Ziyâde'yi aramaya koyulur. Ziyâde ve babasını Haşûb vadisinde, Sahna adı verilen bir vahada bulurlar. Ziyâde ile Hudbe vuruşur. Ziyâde kendini savunsa da Hudbe onu baygın bir halde yere serer. Fakat aralarındaki mücadelede Ziyâde, Hudbe'nin burnunu kesmiştir. Burnunun kesildiğini anlamadan oradan ayrılan Hudbe, bir rüzgar esmesi ile burnunda bir acı hisseder. Eliyle burnunu yoklar ve burnunun kesildiğini anlar. Geri döner ve Ziyâde'yi öldürür (el-Cubûrî, 1986: 13-14).

Şair, Ziyâde'yi öldürdükten sonra yakalanma korkusu ile bir süre kaçır ancak zamanın Medîne valisi Sa'îd b. el-Âs, Hudbe'nin ailesine haber göndererek onu teslim etmelerini ister. Ancak sessiz kalan bir diğer amcasını ve ailesini, Hudbe teslim olana kadar kendilerini alıkoyar. Şair, amcasına ve ailesine bir zarar gelmemesi için teslim olur ve hapse atılır (el-İsfehânî, tsz: XXI. 265).

Abdurrahman b. Zeyd ile Şam'da bulunan Halife Mu'âviye'ye gönderilince Mu'âviye ona hikâyesini sorar. O da başına gelenleri şiir olarak mı yoksa nesir olarak mı dinlemek istediğini sorar. Şairin şiirdeki kendine güveni halifenin ilgisini çeker ve hikâyesini şiir olarak dinlemek istediğini söyler. Şair hikâyesini manzum bir şekilde anlatır. İlk beyitler şu şekildedir (el-Mubarrer, 1997, III, 1452):

رُمِينَا فَرَامِينَا فَصَادَفَ سَهْمُنَا
 وَفِي قَدْرٍ
 وَأَنْتَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ فَمَا لَنَا
 عَنْكَ مِنْ قَصْرٍ
 ذِرَاعًا وَإِنْ صَبْرٌ،
 فَإِنْ تَكُ فِي أَمْوَالِنَا لَمْ نَضِيقْ بِهَا
 فَتَصْبِرَ لِلصَّبْرِ

Bize atıldı, biz de okumuz attık ve tesadüf etti. Kişilerin ölümü bir kitapta, kaderde yazılıdır.

Sen Halifesin, ne bizim senden başka umudumuz var ne de sende bir kusur görmekteyiz.

Olacaksa malımız hususunda bir cimrilik etmeyiz. Eğer sabırsa sabır için sabrederiz.

Ziyâde'nin, kız kardeşine ahlaksızca söylediği recezden ve ailesine yaptığı saldırılardan dolayı ondan intikam almak veya bunu sineye çekip bu utançla yaşamak arasında kararsız kaldığını ve sonuçta saygınlığını korumak için ondan intikam almaya karar verdiğini belirtir. Kararı Mu'âviye'ye bırakır. Mu'âviye kısas kararıyla, Ziyâde'nin el-Misver adındaki oğlu büyüyene kadar onun hapsedilmesini emreder (Ferrâc, 1997: 11). Şair beş veya yedi yıl Medîne şehrinde hapiste kalır. (el-Askalânî, tsz.: V. 640; el-Merzubânî, 1982: 473; ez-Zemahşerî, 1992: IV, 242). Şairin hapiste iken söylediği bazı beyitler şöyledir (el-Cubûrî, 1986: 59):

عَسَى الْكَرْبُ الَّذِي أَمْسَيْتَ فِيهِ
 يَكُونُ وَرَاءَهُ فَرَجٌ قَرِيبٌ
 فَيَأْمَنُ خَائِفٌ وَيَفْكَ عَانٌ
 وَيَأْتِي أَهْلَهُ النَّائِي الْغَرِيبُ

Belki içinde bulunduğum kederlerin ardından yakın bir kurtuluş gelir.

Korkan korkudan emin olur, acılara katlanan kurtulur. Gurbetteki, zavallı ailesine kavuşur.

وَلَسْتُ بِمَفْرَحٍ إِذَا الدَّهْرُ سَرَنِي
 الْمَتَقَلِّبُ
 وَلَكِنْ مَتَى أُحْمَلُ
 وَلَسْتُ بِبَاغِي الشَّرِّ وَالشَّرِّ تَارِكِي
 عَلَى الشَّرِّ أَرْكَبُ

Zaman beni sevindirecek olsa da sevinemem ne de dönüp duran musibetlerine üzülemem.

Kötülük istemediğim halde bela yakamı bırakmıyor. Ne zaman kötülükten kaçınısam tam ortasına düşüyorum ((el-Cubûrî, 1986: 74-75).

Çocuk büyüyünce ya bir diyet kabul ederek Hudbe'nin bırakılmasını sağlayacak veya kısas isteyecek, onun da babası gibi öldürülmesini sağlayacaktır. Diyet iki katına çıkarılarak Hudbe'nin hayatının bağışlanması teklifini Ziyâde'nin eşi kabul etmez (Râgib el-İsfehânî, 1868: I. 396). Başka bir rivayete göre, Ziyâde'nin oğlu Misver diyet birkaç katına çıkarılınca, bunu kabul eder. Ancak annesi onu, başka biriyle evlenerek diyetten elde edilecek gelirin bölünmesiyle tehdit eder. Çocuk bundan vazgeçer (el-Cubûrî, 1986:16). Medîne halkı şiirlerini beğendikleri ve sabrını taktir ettikleri bu şaire acır. Kat kat artırılan diyetin ödenmesi için yardım ederler. Onun diyetinin ödenmesi için katkıda bulunanlar arasında Hz. Hüseyin, Hz. Ömer'in oğlu Abdullah gibi Kureyş kabilesinin ileri gelenleri bulunmaktadır (et-Tibrîzî, 1896: II, 16). Hudbe suçunu bağışlanması hususunda Hz. Ayşe'ye birini gönderir. Ancak Hz. Ayşe “ Öldürülürsen o zaman suçunun bağışlanmasını isterim” diyerek onun bu teklifini reddeder (el-İsfehânî, tsz: XXI, 276). Yargılanarak kısas için maktûlün ailesine teslim edilmesine karar verilir. İnfaz edileceği zaman valinin huzuruna prangalar içinde çıkarılır. Hudbe kalabalığın arasında, üzüntüden çok kötü bir halde bulunan anne ve babasını görür ve onlara şu şekilde seslenir (el-İsfehânî, tsz.: XXI, 272):

أبلياني اليوم صبراً منكما   إن حزنناً إن بدا بادئ شر
لا أراني اليوم إلا ميتاً   إن بعد الموت دار المستقر
اصبراً اليوم فإني صابرٌ   كلُّ حيٍّ لفضاء وقدرٌ

Bu gün benimle sabrınızı sınavın. Bir üzüntü ortaya çıkarsa, şerrin başlangıcıdır.

Ben bu gün kendimi bir ölüden başka bir şey olarak görmüyorum. Ölümünden sonrası ise daimi yurttur.

Bu gün sabredin. Ben de sabrediyorum. Her canlının bir kaderi vardır.

Daha sonra şairin cezası infaz edilir (Ziriklî, 2002: VIII, 78). Şair İslâmî dönemde kısas hükmüne göre öldürülen ilk kişidir (İbn Dureyd, tsz.: 547). Hudbe öldürülmeden önce eli-kolu bağlı bir şekilde ölüme götürülmesini şu beyitle şikâyet eder (İbn Kuteybe, 1958: II, 693-694):

قَتَلْتُ أَخَاكُمْ مُطْلَقًا غَيْرَ
 إِنْ تَقْتُلُونِي فِي الْحَدِيدِ فَإِنِّي
 مُوتِقٌ

Beni prangalar içinde öldürüyorsunuz. Fakat ben kardeşinizi keleşsiz, hür bir durumdayken öldürdüm.

Hudbe'nin Kudâ'a kabilesinden bir karısı vardı. Bu kadın kendi zamanının en güzel kadınlarından biriydi. Hudbe'ye olan bağlılığı ile ünlüdür. Şair öldürülmesinden kısa bir süre önce karısına hitaben söylediği şu beyitler şahid beyitler arasındadır (el-Cevherî, 1987: VII, 302; ez-Zemahşerî, 1992: 457; el-Cevherî, 1987: VII, 302):

فإن يك أنفي بان منه جماله   فما حسبي في الصالحين بأجدعا
 فلا تنكحي إن فرق الدهر بيننا   أعم القفا والوجه ليس بأنزعا

Burnumun olmayışı yüzümün güzelliğini götürmüşse, salih insanlar arasında burnu kesik birinin olduğunu sanmıyorum (Ama ben düzgün biriyim).

Zaman bizi ayırsa da sen saçsız, yüzü, başı çirkin biriyle evlenme.

Şair öldürülmek üzere elleri bağlı bir halde çıkarılırken, Mervân b. el-Hakem'den izin isteyerek ona verilecek bir emaneti olduğunu söyler. İnfaz biraz daha geciktirilir. Çarşıya giderek bir bıçak alır bir duvar kenarına gider, yüzünü örtüsü ile örtterek bıçakla burnunu tamamen keser. Dudaklarını parçalar. Sonra Hudbe'nin öldürülmesini izlemek üzere toplanan insanların arasına girerek yüzünü açar ve şöyle der: “Ey Hudbe bu gördüklerinden sonra evlenebileceğimi düşünüyor musun?” O da: “Hayır, şimdi gönül rahatlığı içinde ölebilirim” der (İbn Hamdûn, 1996: III, 40). Ancak her nedense şairin ölümünden sonra bir başkasıyla evlenmiş ve iki çocuğu olmuştur. Burnu ve dudaklarını kestiği için yüzü çok çirkin bir hal almış karşılaştığı insanlar bu kadının kim olduğunu sormak zorunda kalmışlardır (el-İsfehânî, tsz.: X, 273). Şair şiirlerinde eşini, Ummu Mâlik, Ummu Bevza', Ummu 'Amr veya Ummu Mu'ammer künyeleri ile anar (el-Bağdâdî, 1945:259; Râgib el-İsfehânî, 1902: I, 287).

Edebî Kişiliği:

Hudbe'nin divânı kayıptır. es-Sukkerî (öl.275), diğer şairlerin divanlarını derlerken onun şiirlerini derlemiştir. Ancak bu mecmûa kayıptır.

(el-Cubûrî, 1986: 23). İbn Nedîm, Zubeyr b. Bekkâr'ın eserleri arasında "Ahbâru Hudbe b. el-Haşrem ve Ziyâde el-'Uzrî" adında, Hudbe'nin ve amcasının oğlu Ziyâde'nin atışmalarını ve diğer şiirlerini içeren bir kitabın bulunduğunu belirtir (İbn Nedîm, 1971: 86,180; İsmâ'îl el-Bağdâdî, 1945: I, 47).

Hudbe râvî şairlerdendir. Hapse atıldığı zamanların en üstün şairlerinden biri olarak tanınmıştır. Şiirlerinin çoğu irticalen söylenmiş şiirlerdir. Buna rağmen şiirinde vezin ve kafiye bozukluklarına rastlanmaz. Şiirlerinde daha çok Tavîl bahrini kullanmıştır.

Şiirlerinin pek azı rivayet edilebilmiş ve zamanımıza ulaşmıştır. Çünkü genç yaşta öldürülmüştür. Şiirlerinin çoğu hapis hayatında ve ölümünden az bir süre önce söylediği şiirlerdir.

Hudbe, dili fasih, çölden gelmiş bir şairdir (el-İsfehânî, tsz.: X, 257). Hudbe, Zuheyr b. Ebî Sulmâ'nın şiir ekolüne bağlıdır. Hudbe, el-Hutay'a (öl.678)'nin, el-Hutay'a, Zuheyr b. Ebî Sulmâ (öl.610)'nin râvîsidir. Ebû Mahlem ise Hudbe'den sonraki Uzrî gazel şairlerini de katarak daha uzun bir silsile ile Kuseyyir (öl.723), Cemîl (öl.701)'in, Cemîl, Hudbe'nin, Hudbe, Hutay'a'nın, Hutay'a, Ka'ab b. Zuheyr (öl.645)'in, Ka'ab b. Zuheyr de tanınmış Câhiliyye dönemi şairi olan babası Zuheyr'in râvîsi olduğunu belirtir (el-İsfehânî, tsz.: VIII, 96). Zuheyr de Câhiliyye çağı şairlerinden Evs b. Hacer (öl.554)'in râvîsidir. Hudbe bu ekolün son üstün şairi kabul edilmiştir (el-İsfehânî, tsz.: X, 257).

Cemîl, şairin hapis hayatı yaşadığı günlerde kendisini ziyaret eder. Ona yiyecek getirir ve iki tane de hırka hediye eder. Fakat Hudbe, Cemîl'in daha önce ailesi için söylediği bir beyiti hatırlatarak onun getirdiği hediyeleri geri çevirir (el-İsfehânî, tsz.: VIII, 147). Bütün kaynaklarda Cemîl'in Hudbe'nin râvîsi olduğu belirtilmekte ancak Cemîl'in bu hapisane ziyareti dışında bir araya gelip gelmediklerinden bahsedilmemektedir. Şiirlerinden ve eldeki rivayetlerden onun Hutay'a ile olan bağlantısı da tam olarak anlaşılammıştır. Hudbe'nin şiir sanatını Bişr b. Ebî Hâzim'den öğrendiği de rivayetler arasındadır (Ziriklî, 2002: VIII, 78).

Şairin şiir mecmualarından ve diğer kaynaklardan derlenen şiirleri birkaç yüz beyti geçmez. Uzun kasîde ve urcüzeleri vardır. İrtical şairin şiir söylemekte başvurduğu temel yöntemlerden biridir. Hapse düşmeden önceki şiirlerinin çoğu Ziyâde ve ailesiyle ile aralarında geçen çatışmalar, fahriye ve hamâse konuludur. Onun kendini ve kavmini övdüğü bir şiirinin bir bölümü şu şekildedir (el-Cubûrî, 1986: 146):

إني من قضاة من يكدها   أكده وهي مني في أمان
 وأنتُ بشاعر السفسافِ فيهم   ولكنْ مِدْرَهُ الحَرْبِ
 العَوَانِ
 سأهجو مَنْ هجاهم من سواهم   وأعرضُ منهم عنَّ
 هجائي

Ben Kudâ 'a' kabilesindenim. Kim ona bir hile yaparsa ben de ona yaparım. Benden o kabileye bir zarar gelmez.

Ben onların işe yaramaz sözler söyleyen şairi değilim. Ben ancak savaşta onlardan şerri savuşturan yardımcılarıyım.

Kendilerinden olmamak kaydıyla onları hicvedeni hicvedeceğim.

Beni hicvedenden onları yüz çevirteceğim.

Hapis hayatı dönemine ait daha fazla şiiri zamanımıza ulaşmıştır. Bu dönemde şiirleri güzelleşmiş, daha uzun kasideler söylemiştir (Ferruh, 1981: I, 397). Gazel, hapis hayatı, ölüm korkusu, ölümü bekleyen bir insanın ruh hali ve hikmet konuları ile ilgilidir. Hapis hayatında, sabır metanet duyguları ümitsizlik, kazaya, kadere inanma ve boyun eğme, bazen isyan ve kuvveti ve metaneti ile övünme, hikmet, yaşlılık, Allah'a sığınma gibi duygular içinde şiirler söyler. Şiirlerinde karamsar bir hava hakimdir. Hudbe Arap şiirinde hapsi ve hapis hayatını gerçekçi bir şekilde anlatan ilk şairdir (el-Cubûrî, 1986: 5).

Şairin kasidelerinin ve diğer şiirlerinin çeşitli kaynaklardan parça parça derlenip bir araya getirildiğini görmekteyiz¹. Çünkü onun şiirleri dil, belâgatle ve edebiyatla ilgili eserlerde çeşitli konularda beyit veya kıtalar halinde şahit beyit olarak gösterilmiştir. Hutay'a'nın öğrencisi ve râvîsi olmasına rağmen şiir konularında onun yolunu tutmamış, kısa recezleri dışında hicviye söylememiştir. Mevcut şiirlerinden ve rivayetlerden Hutay'a ile olan bağlantısı tam olarak ortaya çıkarılamamıştır. Kaynaklarda yalnızca onun Hutay'a'nın râvîsi olduğu bilgisi verilir.

el-Câhiz (öl.868), şair Abduyagûs b. Salâ'a el-Hârisî, Tarafa b. el-'Abd ve 'Uzra kabilesinin şeytanlarından biri saydığı Hudbe b. el-Haşrem gibi şairlerin şiiri gibi şiir okumadığını, bu şairlerin korku ve güven anında şiirlerinin aynı nitelikte olduğunu, bunun da nadir rastlanan bir özellik olduğunu belirtir (el-Câhiz, 1968: VII, 156-157). Diğer taraftan onun şiirinde

¹ Bkz. Yahyâ el-Cubûrî, Şi'ru Hudbe b. el-Haşrem el-'Uzrî, Kuveyt 1986.

söz sanatları bakımından bir zayıflık ve kapalılık olduğu da şiiri üzerine yapılan eleştirilerden biridir (Ferruh, 1981: 397).

Sonuç olarak Hudbe b. el-Haşrem râvî zinciri, Emevîlerin ilk dönemlerinden Câhiliyye dönemine kadar uzanan nadir şairlerden biridir. Zuheyr b. Ebî Sulmâ, Evs b. Hacer'e uzanan bu ekol şairleri şiirlerinin güzelliği ve sağlam yapısı ile tanınmıştır. Bu zincirin son halkası Hudbe de üstün şairlerden biri kabul edilmiştir. Yukarıda verilen şair-râvîler zincirinde geçen bütün şairler; Evs, Zuheyr, el-Hutay'a, Cemîl ve Kuseyyir hakkında irili ufaklı çok sayıda çalışma yapılmış ancak Hudbe, belki genç yaşta hayatını kaybettiği için çok tanınmamıştır. Bu eksikliğin giderilmesi amacıyla taşıyan bu incelemeden elde edilen diğer bir sonuç ise şairin divanındaki şiirlerde geçen hapis hayatı ile ilgili temaların derinlemesine incelenerek bu konuda eser vermiş diğer şairlerin şiiri ile karşılaştırılması gerektiğidir. Bunun yanı sıra şairin İslâmî dönemde kıyas kurallarına göre idam edilen ilk kişi olması İslâm hukuku yönünden, fıkıhla ilgili kaynaklardan araştırılması gereken başka bir konudur.

KAYNAKÇA

- EL-ASKALÂNÎ, İbn Hacer. (tsz). *El-İsâbe fî Temyîzi's-Sihâbe*. (Tah.Âdil Ahmed Abdulmevcud vd.) Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- EL-BAĞDÂDÎ, İsmâil. (1945). *İzâhu'l-Meknûn fî'z-Zeyli 'alâ Keşfi'z-Zunûn*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- EL-BAĞDÂDÎ, Muhammed b. Habîb.(1945). *Esmâ'u'l-Mugtâlîn min el-Eşrâf fî'l-Câhiliyye ve'l-İslâm*. (Tah.Abdusselâm Hârûn). Mısır: Nevâdiri'l-Mahtûtât.
- EL-CÂHİZ, Ebû Osmân 'Amr b. Bahr.(1968). *Kitâbu'l-Hayevân*. (Tah. Abdusselâm Muhammed Hârûn). Mısır: Matba'tu Mustafâ el-Bâbî.
- EL-CEVHERÎ, İsmâ'îl b. Hammâd. (1987). *Tâcu'l-Luga ve Sihâhu'l-Arabîyye*. Kâhire: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn.
- EL-CUBÛRÎ, Yahyâ. (1986). *Şi'ru Hudbe b. El-Haşrem el-'Uzrî*. Kuveyt: Dâru'l-İlm.
- EL-HATÎB ET-TİBRÎZÎ, Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. 'Alî. (1896). *Şerhu Divânî'l-Hamâseti Ebî Temmâm*. Beyrût: 'Alemlu'l-Kutub.
- EL-İSFEHÂNÎ, Ebu'l-Ferec 'Alî b. Huseyn.(tsz). *Kitâbu'l-Egânî*. (Tah. 'Alî Muhennâ-Semîr Câbir). Beyrût: Dâru'l-Fikr.
- EL-İSFEHÂNÎ, Râgib. (1902). *Muhâdarâtu'l-Udebâ'*. (Tah. İbrâhîm Zeydân). Mısır: Mektebetu'l-Hilâl
- EL-MERZUBÂNÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b.'İmrân.(1982). *Mu'cemu's-Şu'arâ'fî Esmâ'i's-Şu'arâ'*. (Tah.F.Krankow). Lubnân: Mektebetu'l-Kudsî-Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye
- EL-MUBARRED, Ebu'l- 'Abbâs Muhammed b. Yezîd. (1997). *El-Kâmil fî'l-Luga ve'l-Edeb*. (Tah. Muhammed Ahmed ed-Dâlî). Lubnân: Muessesetu'r-Risâle.
- EZ-ZEMAŞŞERÎ, Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Umar. (1992a). *Esâsu'l-Belâga*. Beyrût: Dâru'n-Nefâ'is.
- EZ-ZEMAŞŞERÎ, Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Umar. (1992b). *Rebî'u'l-Ebrâr ve Nusûsu'l-Ahbâr*. Beyrût: Muessesetu'l-İlmî li'l-Matbû'ât.
- FERRÂC, Semîr Mustafâ. (1997). *Şu'arâ' Katalahum Şi'ruhum*, Mısır: Mektebetu'l-Medbûlî.
- FERRÛH, Umar. (1981). *Târîhu'l-Edebi'l-Arabî*. Beyrût: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn.
- İBN DUREYD, Ebû Bekr Muhammed b. Huseyn. (1991). *El-İştikâk*.(Tah. Abdusselâm Muhammed Hârûn). Beyrût : Dâru'l-Cil.
- İBN HAMDÛN, Muhammed b. El-Hasan b. Muhammed b. 'Alî. (1996). *Et-Tezkiretu'l-Hamdûniyye*, (Tah.İhsân 'Abbâs-Bekr 'Abbâs). Beyrût: Dâr Sâdır.

İBN KUTEYBE, (1958). *Kitâbu 'ş-Şi'r ve 'ş-Şu'arâ'*. Mısır: Dâru'l-Me'ârif

İBN NEDÎM, Muhammed b. İshâk Ebû Ya'kûb el-Varrâk. (1971). *El-Fihrist*. (Tah. Rızâ Teceddüd). Tahran.

ZİRİKLÎ, Hayruddîn. (2002). *El-A'lâm*. Lubnân: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn.